

Sjörövaren Flatås, den siste som blev avrättad vid Långås lider

Inledning

Här följer en berättelse om sjörövaren Flatås härjningar och öde.

Det var vanligt att fångar förr (på 1700-talet och) erkände brott som de inte gjort. Troligen av orsaken att "Marstrandsarbetet" var enformigt och besvärligt. Det var usla levnadsförhållanden för fångarna som satt på fästning. Om ett erkännande kunde leda till en "rannsakningsturne" blev livet betydligt mera omväxlande och kunde till och med ge möjlighet att rymma.

Ur Lars Gahrns bok Mölndals gatunamn citeras:

Långås lider kallas den sträcka av gamla Kungsbackavägen som går utefter berget Långås eller Långefjäll; på kartan från 1725-1726 kallas det "Ålgåls ås" (Ålegårdens ås). Detta berg ligger - grovt uttryckt - mellan Råvekärrsområdet och Kållereds centrum. En del av Långås lider kallas Pilekrogsliden eller Blomgrens backe; en annan kallas Bråteliden. Långås lider var en farlig väg, men det var även en mycket kuslig väg, ty alldeles intill vägen fanns en avrättningsplats. Om man far söderut mot Kållerred, tar en smal grusväg av till vänster upp mot Taljedalen och den höga masten uppe på åsryggen. Söder om denna avtagsväg ligger smedjan och strax norr om avtagsvägen låg den forna avrättningsplatsen på en liten bergsklack.

Sjörövaren Flatås, den siste, som blev avrättad vid Långås lider

En berättelse ur Mölndals Hembygdsförenings tidning nr 1 1933

Red: Sigfrid Eyton

Fastän över 100 år förflutit sedan sjörövaren och mördaren Flatås avrättades på den gamla galgebacken vid Långas lider, ha »de gamle» likväl mycket att berätta om denna hemska tilldragelse.

Det var den 10 maj 1823 som några fiskare på Hönö sågo ett mindre fartyg styra rakt mot Fotö udde där det strandade. Det befanns vara ett obemannat fartyg, med segel i topp och surrat roder. Storluckan var uppbruten och lasten rubbad. Av fartygets namnbräda kunde man förstå att det var den danska slupen "Frau Metta" från Fanö. På däck syntes ej något misstänkt och man antog därför att besättningen av någon anledning övergivit fartyget och lämnat det åt sitt öde.

Men snart kom det ut rykten om att inte allt gått rätt till. Man visste t.o.m. berätta att vissa personer sålt rövat gods. Myndigheterna visiterade här och där. Hos skepparen Johannes Öberg på Brätten fann man lurendrejerigods, som tydligen var kommet från "Frau Metta".

Polisfiskalen Greiffe i Göteborg hade fått kunskap om att en båtsman Flatås pantsatt ett "byxsäcksur" av silver. Hur han hade bekommit detta ur, kunde han ej nöjaktigt förklara. Förhören fortsattes och inom kort häktades förutom båtsmannen Johannes Andersson Flatås från Nya Varvet även änkan Johanna Hård från Vrångö och hennes dräng Anders Andersson samt fiskaren Christen Andersson i Hälsvik och dennes dräng Carl Börjesson. Karlarna anklagades för sjöröveri och flerfaldigt mord och änkan Hård för att ha uppmanat dem till dessa brott.

Vid tinget nekade samtliga. Bevisen blevo emellertid allt flera. Slutligen erkände Flatås och därefter även Christen Andersson och Carl Börjesson. Sannolikt har den nitiske fångpredikanten Anders Bjursten lyckats beveka dem härtill. Men änkan Hård och "Hå'lesa's dräng" voro förhårdade. Om den sistnämnde skriver fångpredikanten: »Vildheten och ilskan lyser så utur hans blick att jag ofta fruktar honom nalkas».

Av de digra rättegångshandlingarna framgå att de anklagade länge sins emellan talat om att plundra något mindre fartyg. Änkan Hård hade varit särskilt ivrig att uppmåna dem härtill.

Natten till den 7 maj 1823 hade alla fyra karlarna samlats i änkan Hårds hem. Där hade de kommit överens om att på allvar företaga den länge påtänkta sjörövarfärden. De tillbringade en del av natten med att stöpa kulor.

På morgonen hade de fyra männen farit till sjöss i Christen Anderssons båt. På första dagen hade de hunnit ner emot Tistlarna och andra dagen till Läsö. Den 9 maj styrde de mot Skagen. Då fingo de vid middagstiden syn på ett mindre fartyg. Detta beslöto de att angripa. De lade till vid den främmande farkosten, som hette "Frau Metta", och begärde vatten. De fingo vatten, varefter de avlägsnade sig från fartyget.

Kort därefter kommo de emellertid tillbaka och frågade om de fingo byta till sig brännvin mot fisk. Detta avslogs och »sjörövarna» foro åter därifrån.

Men nu hade änkan Hårds dräng blivit ond och frågat om de voro fega eftersom de inte vågade utföra vad de föresatt sig att göra. För tredje gången nalkades de därför fartyget.

Nu begärde de att få låna eld i en torva, som Anders Andersson framräckte. I samma ögonblick antrade Flatås, Christen och drängen Anders skeppet.

Flatås var beväpnad med en skarpladdad bössa och de två andra med var sin skarpladdade pistol. Flatås sköt skepparen, vars namn var Mathias Norbye, Anders sköt styrmannen och Christen sköt skepparens unga son. (Det berättas att skepparen bett om livet för sin son, men »sjörövarna» sköt honom ändå.)

Efter mordet kastades de tre kropparna i sjön. Skeppet plundrades på varor av allehanda slag. Bl. a. tog Flatås ovan omnämnda "byxsäcksur".

Flatås stannade längst kvar på skeppet. De andra hoppade ner i sin båt och försökte segla ifrån honom. Han kunde dock hindra dem och kom med fara för sitt liv med.

Christen ville att Flatås skulle gå ombord igen och tända eld på fartyget. Flatås vägrade, ty han fruktade att hans kamrater åter skulle försöka övergiva honom. Skeppet lämnades därför vind för våg.

Sjörövarna foro nu mot svenska kusten, där de förgäves försökte avyttra varorna till andra smugglare.

Till sist enades man om att dela bytet, varefter varorna gömdes på olika platser i skärgården, bl. a. hos änkan Hård och den ovan nämnde skepparen Öberg.

Under fängelsetiden hade Flatås' sinnelag undergått en stor förvandling. Smugglaren och lurendrejaren, sjörövaren och mördaren, förbidade undergivet sitt hårda straff under bön och sång!

Hans själasörjare lät senare utgiva ett skillingtryck: -'Sjörövare Wisa eller Döds-Psalm för Rotebåtsmannen Johannes Andersson Flatås wid dess halshuggning" ur vilket må anföras:

v. 10. We mig! Olycklig var den dag

Då mig min moder födde men ännu mer olycklig jag som icke
genast dödde.
Det blev olyckligtvis min lott att genom mina grova brott mitt
fosterland förnedra.

v. 23. Med ett omänskligt övermod

jag andras gods förhärjat
Och, ack, med mina likars blod
jag havets bölja färgat.
Med öppet våld jag trädde fram och böljan rodnade av skam
att få av mig bli smutsad.

v. 29. O, milde Jesu, själv mig led!

Jag i Ditt sköte lämnas.
Och avgrund, hör, ack, hör min ed, och om jag bryter hämnas.
Jag livas, Jesus, vid Ditt namn
jag längtar, Jesus, till Din famn
från livets kval befriad.

Efter många och långa förhör föll domen. Änkan Hård kunde "mot sitt enständiga nekande" ej fällas utan domen blev "ställd på framtiden". Gömmarna av tjuvgodset undsluppo med böter.

'**Långås** lider i början av 1800-talet. (Efter teck, av A. Säfve.)

Christen Andersson, Anders Andersson och Carl Börjesson borde avlivas på en ö längst ut i skärgården --"skärgårdsbor och sjöfarande till skräck och varnagel", som

det hette i domen. Av kunglig nåd blev emellertid domen ändrad till livstid straffarbete.

Båtsman Flatås blev emellertid avrättad. Detta skedde den 11 augusti 1824 på galgebacken vid Långås lider. Folket i trakten hade uppbådats att närvara för "att därav taga lärdom". "Våran morfar var med och stod spetsgård" och "vår farmor Johanna var med" äro uttryck, som man ännu i dag kan få höra här i Mölndal.

Efter exekutionen höll adjunkten Laur Börjesson ett förmaningstal till den församlade menigheten. Som ämne hade han valt: "Vad gingen I ut till att se?"

Den döda kroppen fastsattes på "stegel och hjul för kråkor och korpar". Ännu i slutet av 1840-talet funnos blekta knotor kvar på platsen.

Det berättas att på 1830-talet for en gång den unga drottningen Desideria vägen fram. Då hon fick se den tomma galgen blev hon uppskrämd. Med anledning härav utfärdades kort efteråt en förordning om att alla galgar i landet skulle borttagas.